

Bulletin

Svět práce a kvalita života

Partneři projektu

Řešitelem projektu „Vliv změn světa práce na kvalitu života“ je Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v.v.i.
(www.vubp.cz)

Spoluřešitelé projektu jsou Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
(www.soc.cas.cz)
a Fakulta podnikohospodářská Vysoké školy ekonomické v Praze (www.vse.cz).

KVALITA ŽIVOTA

<http://kvalitazivota.vubp.cz>

Mění se kvalita pracovního života?

V souvislosti se společenskými změnami, se snahami o udržitelný rozvoj lidské společnosti, s globalizací a celosvětovými trendy ve světě práce si pokládáme řadu otázek. Jak se odrážejí tyto změny ve vnímání samotných pracovníků? Jak se odrážejí v hodnotovém systému lidí? Jak hodnotí svůj pracovní život? Jakou mají pohodu při práci a co jim tuto pohodu narušuje? Jakou důležitost přikládají lidé jednotlivým stránkám práce? Jak jsou s těmito stránkami v současném zaměstnání spokojeni? Jaký význam a jakou hodnotu lidé přikládají bezpečné a zdravé neohrožující práci? Jak jsou lidmi vnímána rizika spojená s prací? Jaká je míra celkové spokojenosti občanů ČR se životem v porovnání s ostatními zeměmi EU?

Na řadu těchto i dalších otázek přináší odpovědi řešitelé projektu „Vliv změn světa práce na kvalitu života“ realizovaného v rámci programu Ministerstva práce a sociálních věcí „Moderní společnost a její proměny“.

Úvodní číslo bulletinu, které máte před sebou, je věnováno představení projektu, řešitelů, rámcového harmonogramu i celkového zaměření. Navazující čísla budou obsahovat odpovědi na položené otázky, budou se věnovat věcné problematice i výsledkům řešení projektu.

Význam projektu

Projekt „Vliv změn světa práce na kvalitu života“ reaguje na určené klíčové výzkumné směry v rámci Národního programu výzkumu – tématického programu TP-5 „Moderní společnost a její proměny“. Konkrétně se jedná o TP5-DP1 Výkonově orientovaná, bezpečná, evropsky integrovaná společnost a její mezinárodní vazby - Společenské, ekonomické a bezpečnostní aspekty práce, zdraví a nemoci. Důležitost tohoto výzkumného směru je zejména dána tím, že zdravotní stav obyvatelstva se podílí na základních bezpečnostních, ekonomických a politických determinantách sociálního života celé země a celého národa. Projekt je zaměřen na bezpečnost práce a kvalitu pracovního života, kdy faktory ovlivňující zdravotní stav pracovníků včetně pracovních úrazů a nemocností v průběhu pracovního procesu se radikálně mění se změnou technologií výroby a přesunem pracovní síly z primární do terciární sféry. Celý systém prevence v této oblasti včetně prevence onemocnění či alespoň odložení jejich manifestace má jednoznačně pozitivní ekonomický aspekt jak na celostátní, tak na podnikové úrovni. Otázky bezpečnosti práce a ochrany zdraví vůbec nabývají vzhledem k začlenění ČR do EU na aktuálnos-

ti, stejně tak jako například problematika nemocí souvisejících s prací a stresem při práci. Nepříznivý zdravotní stav, nemoc a úraz mají nejen dopad na kvalitu života jedinců, ale i své konsekvence sociálně ekonomické, tj. výdaje sociálního zabezpečení a zaměstnanosti, vynaložené na zabezpečení nebo kompenzaci důsledků zdravotního postižení. V souladu s těmito naznačenými souvislostmi a důležitostmi se projekt „Vliv změn světa práce na kvalitu života“ v letech 2005 – 2008 zabývá problematikou globalizace (důsledky a příležitosti), trendy ve světě práce a jejich dopady na kvalitu života, problematikou stárnutí populace, imigrace, různých druhů diskriminace, outsourcingem, novými formami organizace práce a změnami v pracovních vztazích, flexibilitou a mírou sociálně právní ochrany, pracovními podmínkami včetně BOZP (zvyšování nároků, intenzita práce, stres) apod. Řešení projektu přinese nejen objektivní znalosti o současné realitě a praxi v ČR, ale i v zahraničí, rozšíří vědecké poznání v dané oblasti, přispěje i k identifikaci zdravotních rizik spojených s působením měnících se pracovních podmínek a přinese podněty k dosažení cílů zlepšování kvality pracovního života.

Vliv změn světa práce na kvalitu života

Doba řešení: 2005 - 2008

Řešitelé: Tým vedený Ing. Milošem Palečkem, CSc., Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v.v.i. (Ing. Lenka Svobodová, Ing. Lucie Václavková)

Spoluřešitelé: Tým vedený PhDr. Zdenkou Mansfeldovou, CSc., Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. (Mgr. Jiří Vinopal, Mgr. Naděžda Čadová, Ing. Jan Červenka). Tým vedený Prof. Ing. Zuzanou Dvořákovou, CSc., VŠE Praha, Podnikohospodářská fakulta (doc. Ing. Otakar Němec, CSc., PhDr. Alois Surynek). Na projektu aktivně spolupracuje další tým vedený Mgr. Janem Urbanem, Milanem Šcasným, PhD., Centrum pro otázky životního prostředí, Univerzita Karlova v Praze.

Oponenti: PhDr. Pavel Kuchař, CSc., PhDr. Ludmila Kožená

Souhrn: Globalizace, její projevy a související trendy dopadají a významně mění svět práce, mění její charakter, pracovní a životní podmínky, kvalitu pracovního i celkového života obyvatel. Realizovaný výzkum přispívá k rozšiřování poznání stavu a úrovně kvality pracovního života v ČR, k odhalení a identifikování nových rizik spojených s rozvojem progresivních technologií, se změnou charakteru práce, s uplatňováním nových forem organizace a řízení práce, se společensko ekonomickými a dalšími změnami. Poskytuje podněty a hledá způsoby řešení pro vrcholovou i podnikovou úroveň řízení (personální politiku firem) k žádoucí minimalizaci negativních dopadů předpokládaných změn a k zvýšení účinnosti prevence rizik. Výstupy řešení projektu by mimo jiné měly inspirovat podniky k hledání rezerv ve stylu a formě řízení (posilování samostatnosti, odpovědnosti, vzájemné informovanosti apod.), personální politice, organizaci práce, v řízení BOZP, ve vytváření a posilování celkové firemní kultury apod.

Anotace: Postižení trendů vývoje kvality pracovního života a „ceny zdraví“ v ČR (empirická šetření). Návrh vhodných nástrojů a možností k pozitivnímu ovlivňování všech aktérů v oblasti pracovního života.

Klíčová slova: Kvalita pracovního života, Pracovní podmínky, Bezpečnost a ochrana zdraví, Prevence rizik.

Prostředky a metody řešení

Při své práci řešitelský tým využívá širokou paletu nástrojů a metod. Jedná se o rešeršní práce domácích i zahraničních literárních zdrojů, obsahovou analýzu dokumentů a sekundární analýzu existujících dat k dané problematice; případové studie, expertní rozhovory a průzkumy; přípravu (tvorbu výzkumného nástroje) a realizaci empirických šetření na populaci, včetně zpracování a analýzy získaných výsledků.

Hlavní používanou metodou při zahájení řešení projektu v průběhu roku 2005 bylo mapování a soustředění informačních zdrojů, provedení sekundární analýzy domácích a zahraničních dokumentů a statistik, analýzy souvisejících právních a řídicích dokumentů a dalších materiálů a publikací. Dále byly zajišťovány primární zdroje dat formou expertního šetření a hloubkových rozhovorů s představiteli rozhodujících subjektů (sociálních partnerů, představitelů vybraného regionu, apod.) Bylo realizováno 6 focus groups k problematice kvality pracovního života. Výsledky byly použity při tvorbě výzkumného nástroje pro empirické šetření „Kvalita pracovního života 2006“. Druhé dvě diskusní skupiny se uskutečnily v říjnu 2005 s vybranými zástupci dělnických povolání (stavební dělníci, tovární dělníci). Na základě kvalitativních výsledků dotazování v diskusních skupinách byly formulovány hypotézy pro tvorbu výzkumného nástroje, který bude použit v dotazníkovém šetření „Cena zdraví 2007“. Hloubkovým expertním rozhovorům a focus groups k výzkumu před-

cházel identifikace rizikových sektorů a volba pracovišť pro jejich provedení. Následně byla provedena podrobná analýza výsledků těchto rozhovorů. Forma skupinových rozhovorů byla využita také při zjišťování názorů na šetřenou problematiku mezi vedoucími pracovníky úřadů práce. Šetření navíc probíhalo i formou písemného dotazování (tvorba instrumentu, realizace šetření, vyhodnocení). Další využívanou metodou při řešení úkolu je zpracovávání případových studií zaměřených na bezpečnost a ochranu zdraví při práci v konkrétních organizacích v ČR. Přístupy i průběžné výsledky byly prezentovány i diskutovány na různých konferencích i na vlastních workshopech a na realizovaném mezinárodním semináři (příspěvky, prezentace, referáty). V rámci projektu jsou zpracovávány a aktualizovány vlastní webové stránky.

Očekávané přínosy řešení

- Identifikace rozhodujících trendů a faktorů ovlivňujících pozitivně či negativně úroveň kvality pracovního života.

Harmonogram řešení

2005

- Informační zdroje
- Existující přístupy
- Obsahová analýza
- Úvodní podkladová studie
- Hypotézy
- Případové studie
- 6 focus groups
- Internetové stránky

2006

- Empirické šetření na populaci „KVALITA PRACOVNÍHO ŽIVOTA 2006“
- Příprava výzkumu národního šetření „CENA ZDRAVÍ“ (focus groups, případové studie)
- Skupinové rozhovory s řediteli Úřadů práce
- Dvě případové studie k BOZP (velké podniky)
- Mezinárodní seminář „SVĚT PRÁCE A KVALITA ŽIVOTA“ (25. 9. 2006), tématické workshopy

2007

- Dvě případové studie ke změnám BOZP
- Realizace reprezentativního šetření „CENA ZDRAVÍ“
- Mezinárodní konference 13. - 14. 9. 2007 Praha
- Informační, osvětové, metodické materiály

2008

- Sonda o BOZP ve dvou velkých podnicích, které jsou obsahem případových studií z roku 2006
- Formulace doporučení, vyhodnocování výsledků výzkumu, odborný seminář, zpracování závěrečné zprávy.

- Možnosti a způsoby usměrňování budoucího vývoje na makro i mikroúrovni.
- Rozšíření poznatkové základny pro strategické rozhodování a k usměrňování dalšího vývoje.
- Doporučení a metodiky pro podnikovou sféru.
- Vytvoření prostoru pro diskusi v odborné i široké veřejnosti.

Východiska pro řešení projektu

Hluboké změny struktury trhů a organizací poznamenávají svět práce - tvorbu a zánik pracovních míst, obsah a kvalitu práce, její umístění, povahu pracovního poměru, požadované schopnosti a možnost jejich získání, organizaci a bezpečnost práce, fungování a efektivitu zaměstnaneckých i zaměstnavatelských organizací. Pod tlakem objektivně existujících skutečností, celosvětových vývojových a globalizačních trendů (internacionalizace, reorganizace a restrukturalizace, fragmentace, flexibilita, rozvoj nových technologií, rozšiřování sektoru služeb, zvyšování podílu malých a středních podniků v ekonomikách, prodloužování produktivního věku a stárnutí populace, rostoucí podíl žen v pracovní síle, prohlubování regionálních nerovností a migrační pohyb pracovních sil atd.) stále více narůstá potřeba mapovat a analyzovat dopady těchto jevů na kvalitu pracovního i celkového života.

Významně rostou požadavky na flexibilitu, ustupuje význam klasického zaměstnavatelského vztahu, prosazuje se rozmanitost a individualizace těchto vztahů. Tyto změny otvírají řadu otázek na téma míry sociálně právní ochrany zaměstnanců, role státu a úlohy odborů, pozice a vztahů mezi samotnými zaměstnavateli a zaměstnanci apod. Neméně závažná problematika k diskusi a k řešení je problematika stárnutí populace (zaměstnávání, pracovní podmínky), imigrace a zaměstnávání cizinců včetně jejich pracovních podmínek, odstraňování diskriminace a prosazování rovnosti příležitostí (věk, pohlaví, ...). Strategie lidských zdrojů, kvalifikované stanovování strategií a koncepcí celé sociální politiky se nemůže obejít bez znalostí stavu i pravděpodobného vývoje kvality pracovního života, podmínek práce, nových rizik a možností jejich účinné prevence. Přístup podniků k bezpečnosti a ochraně zdraví při práci se stále více stává významným faktorem ovlivňujícím jejich konkurenční schopnost na evropských trzích. Systém řízení BOZP se tak stává, vedle systému řízení jakosti a environmentálního řízení, třetím pilířem efektivního podnikového řízení.

Pracovní poměry se mění, narůstá stres a nejistoty zaměstnání, které vnímají pracovníci v obou směrech organizační hierarchie. Negativním odrazem změn je pracovní nespokojenost a z ní plynoucí postoje k práci, které mají řadu závažných důsledků. Ovlivňují pracovní výkonnost, odráží se ve kvalitě výroby a spokojenosti zákazníků, ve fluktuaci, pracovní absenci v důsledku zdravotních problémů, zvýšené nemocnosti, často i únikové pracovní neschopnosti. Odstraňování příčin pracovní nespokojenosti nemusí vždy znamenat zvýšené náklady, ale naopak může znamenat značný potenciál růstu výkonu a kvality. Spokojenost a motivace zaměstnanců jsou součástí řízení, řídicí odpovědnosti i vizitkou manažerské práce. Spokojenost je přitom chápána jako zdroj výkonu i kvality pracovního života.

Primární data a nosná empirická šetření

Výzkum „Kvalita pracovního života 2006“ byl realizován v září 2006 a byl koncipován s využitím sestavených žebříčků hodnot kvality pracovního života. Šetření proběhlo na vzorku 2043 ekonomicky aktivního obyvatelstva České republiky ve věku od 15 let - kvótním výběrem podle těchto kvótních znaků: region, velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání (Sčítání lidu, domů a bytů 2001). Šetření bylo prováděno metodou face-to-face rozhovoru tazatele s respondentem na základě dotazníku výzkumu. Vybrané výsledky budou prezentovány v příštích číslech tohoto bulletinu.

Druhé empirické šetření „Cena zdraví“ bude zaměřeno na monetární vyjádření dopadů pracovního procesu na zdravotní stav pracovníků v České republice. V analýze a monetárních kvantifikacích budou zohledněny následující typy dopadů na zdravotní stav pracovníků, jako jsou nehody, úrazy a onemocnění. Nehody a úrazy vzniklé v rámci pracovního procesu mají přímý a okamžitý dopad na zdravotní stav pracovníků. Oproti tomu nemoci z pracovního procesu se objevují se zpožděním po vystavení pracovníka dlouhotrvající zátěži, např. působením škodlivých látek v ovzduší, hluku a vibrací. Koncepce výzkumu vychází ze zkušeností mezinárodních projektů zaměřených na řešení odhadu nákladů poškození lidského zdraví (nemocnosti a úmrtnosti) aplikujících metodu ExternE. Na této části projektu úzce spolupracují odborníci z Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy (tvorba výzkumného nástroje pro šetření na populaci, interpretace dat a tvorba doporučení).

Mezinárodní seminář

K významným akcím, které již proběhly (25. září 2006), patřil mezinárodní seminář s názvem „SVĚT PRÁCE A KVALITA ŽIVOTA“.

Předmětem semináře byly zejména aspekty rozvoje kvality života a práce, současné i očekávané změny světa práce a jejich dopad na kvalitu života, možnosti a způsoby ovlivňování, výsledky vědy a výzkumu, přístupy, nástroje, metody hodnocení či ovlivňování, poznatky a zkušenosti z praxe. Seminář si kladl za cíl nejen prezentovat dosavadní výsledky řešitelského týmu, ale také s přispěním významných domácích i zahraničních hostů identifikovat příležitosti, iniciovat podněty, hledat východiska a možnosti ovlivňování či propagování úspěšných řešení směrem k praxi a praktickému využití v podnikové sféře i ve společnosti.

K nosným bodům programu, vedle rámcového představení projektu „Vliv změn světa práce na kvalitu života“, také patřily oblasti týkající se:

- společenské odpovědnosti podniků
- volného času a kvality života v Japonsku
- kvality pracovního života na Slovensku
- změn ve světě práce
- průběžných výsledků řešení projektu
- problematiky šetření „Cena zdraví“

Semináře se zúčastnili přední odborníci a významní hosté:

- Professor Akihiro ISHIKAWA, Chuo University TOKYO, Institute of Social Sciences, Japonsko
- Professor Yukino SATO, Graduate School of International Cultural Studies, Tohoku University, Japonsko
- Professor Cheng-Chun LU, Ph.D.
- PhDr. Monika ČAMBÁLIKOVÁ, CSc., Sociologický ústav SAV, Bratislava, Slovenská republika
- Mgr. Jana KLOCOKOVÁ, Sociologický ústav SAV Bratislava, Slovenská republika
- PhDr. Pavel KUCHAR, CSc., Fakulta sociálních věd UK, Praha
- RNDr. Dagmara DZÚROVÁ, CSc. Přírodovědecká fakulta UK, Praha
- Mgr. Aleš KROUPA, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha

Informace o mezinárodním semináři „Svět práce a kvalita života“ přinesl také časopis Personál, ročník XII., č. 11 (str. 6 – 7).

Co již bylo publikováno a prezentováno

Publikace:

Tholen, J., Czírja, L., Hemmer, E., Kozek, W., Mansfeldová, Z.: Direktinvestitionen deutscher Unternehmen in Mittel- und Osteuropa. Rainer Humpp Verlag, München u. Meruny 2006, ISBN 3-86618-006-3.

Dušková, L., Dvořáková, Z., Svobodová, L. a kol.: Svět práce kvalita života. VÚBP, Praha, 2006, ISBN 80-86973-08-5.

Recenzované články:

1. Adámek, P., Němec, O.: Kvalita života a realizace principu rovných příležitostí na trhu práce. Acta Oeconomica Pragensia, 2005, roč. 13, č. 8.
2. Dušková, L.: Vliv změn globálních podmínek na organizaci pracovní doby. Acta Oeconomica Pragensia, 2005, roč. 13, č. 8.
3. Dvořáková, Z.: Podmínky pro rovné zacházení a zlepšování kvality pracovního života. Acta Oeconomica Pragensia, 2005, roč. 13, č. 8.

Referáty na konferencích:

1. Dvořáková, Z.: Encouraging Ethical Behaviour in Public Administration by Human Resource Management. Journal of Business Economics and Management (North-German Academy of Informatology – Stralsund, e.v.). ISSN 1611-1699. Článek přijat k publikování. 2005, č. 3.
2. Dvořáková, Z.: HR Practices in the Czech Public Administration. Referát na konferenci European Group of Public Administration (EGPA), studijní skupina Public Personnel Policie, ve dnech 31.8.-3.9.2005. Bern (Švýcarsko). www.kuleuven.ac.be/io/egpa, www.egpa2005.com.
3. Němec, O.: Realizace principu rovných příležitostí na trhu práce. Konference „New Members - New Challenges for the European Regional Development Policy“ ve dnech 27.-30.9.2005. Nový Smokovec (SR).
4. Zaleska, J., Nicolescu, L., Mockaitis, A., Kovaleva, T., Dvořáková, Z.: Educating Managers Using Projects between Western and Eastern European Countries. Konference EIBA 2005 (European International Business Academy) ve dnech 10.-13.12.2005. Oslo (Norsko), BI Norwegian School of Management.
5. Surynek, A.: Trendy ve vývoji náhledu na ovlivňování člověka v organizaci. Ekonomika, finance a manažment podniku – rok 2005. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Fakulty podnikového manažmentu EU v Bratislave. 24.11.–25.11.2005. ISBN 80-225-2107-8.
6. Dušková, L.: Vývojové tendence v organizaci pracovní doby. Mezinárodní vědecká konferenci „Nové trendy v podnikovém managementu“, Ekonomická Univerzita Bratislava 13.–14.9.2005, Košické Hámre; publikováno ve sborníku konference.
7. Dvořáková, Z.: Být či nebýt manažerem? Referát a stejnojmenný příspěvek ve sborníku z konference s mezinárodní účastí „Česká ekonomika v procesu globalizace“ konaná v Brně ve dnech 13.-14. září 2006. Brno: Masarykova universita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006.
8. Dvořáková, Z.: Spolupráce Fakulty podnikohospodářské VŠE v Praze v oblasti vědy a výuky. Referát na mezinárodní vědecko-praktické konferenci „Ekonomická a humanitní spolupráce ČR a RF: nové perspektivy“ ve dnech 16.-17.10.2006 v Moskvě na Akademii věd.
9. Svobodová, L.: Kvalita pracovního života – změny ve světě práce, modely, indikátory. XIX. mezinárodní odborná konference „Aktuálne otázky bezpečnosti práce“, 25.–27.10.2006, Stará Lesná, Slovenská republika. (Příspěvek je též uvedený v recenzovaném sborníku konference).
10. Čadová, N., Červenka, J.: Jak je v Česku vnímána práce. Seminář Sociologického ústavu AV ČR, Praha, 9. listopadu 2006.

Dílčí průběžné výstupy jsou převážně ve formě pracovních interních studií. Vybrané interní studie jsou postupně zveřejňovány na webových stránkách projektu. Kromě toho byla východiska projektu, jeho hypotézy a první výsledky prezentovány zejména PhDr. Z. Mansfeldovou, CSc. v zahraničí formou vědeckých diskusí a přednášek.